

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

ساحت مرز و جرم شناسی

مهرآفرین قائمی اردکانی

کارشناس ارشد جزا و جرم شناسی

Ardakanihoghooghi@gmail.com

چکیده

این مقاله به صورت توصیفی- تحلیلی نگارش گردیده، با هدف به کارگیری علم جرم شناسی در جهت کاهش آسیب های اجتماعی و فعالیت های میان رشته ای با سایر علوم و ایجاد ارتباطات و تعاملات سازنده با اندیشمندان و صاحب نظران این رشته و نیل به اهداف انسانی در جهت کاهش ناهنجاریهای اجتماعی، بی گمان سازمان های متولی مراقبت از مرزهای کشور دارای تجربه و سابقه خوبی در زمینه امور صیانت از مرزها و دارای تجربیات و دانش مناسبی در زمینه یاد شده می باشد و این تجارب و روزآمد شدن پیوسته ادامه داشته و خواهد داشت. موضوعاتی مانند حفاظت فیزیکی پایش با دستگاه های الکترونیکی، پهباد، گشت های مختلف، موانع بازدارنده و سایر امکاناتی که بتواند مأموریت این سازمان را به نحو احسن میسر سازد. در دست اقدام می باشد و یقیناً روبه رشد و تکامل نیز خواهد رفت. این موارد ابعاد مرتبط با وظیفه ذاتی نیروی انتظامی می باشد. اما از نظر جرم شناسی ابعاد مکرری نیز وجود دارد و در راس آن پرداختن به زمینه ها و زیرساخت های امکان بروز جرم و جرم خیزی می باشد. به طور مثال: این موضوع که در هر حال گروه ها یا افراد بزهکار در مناطق مرزی ریشه هایی در شهرهای حاشیه مرز دارند پس پرداختن به آسیب پذیری های جرم زا در شهرهای حاشیه مرزی و نگاه دقیق و پیشگیر جرم شناسانه برای زدودن زمینه ها و بسترهای جرم خیزی امر لازمی می باشد. این مهم با کمک جرم شناسان، برنامه ریزان و طراحان شهری و سایر دستگاه های مرتبط می تواند به کنترل و کاهش و حتی خشکانیدن ریشه های جرم زایی و ایجاد امنیت پایدار منجر شود. هم اینک با وجود تمام امکانات، تجهیزات و سیستم های مختلف و فناوری ها و اقدامات انجام شده در کنترل امنیت و بهسازی مرزها جای علم جرم شناسی و جرم شناسان خالی می باشد تا به اتفاق نظریات جرم شناسانه و جرم شناسان در پیشگیری و کاهش بزهکاری و ایجاد ناامنی قدم های مهمی برداشته شود و از اتلاف وقت جلوگیری شود. فرضیه ی این مقاله بر این اساس است که استفاده از دانش جرم شناسان می تواند در بررسی و ارائه راه حل های کاربردی و بهره ورتر موثر باشد. (مهرآفرین قائمی اردکانی، ۱۴۰۱)

کلمات کلیدی: مرز، جرم شناسی، امنیت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

همانگونه که شهرهای مختلف بنا به استعداد اجتماعی خود می‌تواند مرکز ثقل فعالیت‌های مجرمانه باشند بالطبع شهرهای مرزی نیز از این خصیصه مستثنی نمی‌باشد و در زنجیره‌ی اعمال مجرمانه نقش کلیدی ایفا می‌کند بنابراین اهمیت دادن و پرداختن به زوایای مختلف شناسایی و کنترل و پیشگیری از جرم در شهرهای مرزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. گروه‌ها و افراد مجرم در نوار مرزی بدون اتکا و پشتیبانی در شهرها قادر به انجام اقدامات مجرمانه خود نمی‌باشند بنابراین پرداختن و شناخت آسیب‌پذیری‌های شهرهای مرزی یکی از ضروریات مبارزه با جرم در مناطق مرزی می‌باشد، علی‌القاعده روشهایی برای شناسایی نقاط ضعف و گره‌های کور شهری از دیدگاه جرم‌شناسی وجود دارد که با در نظر گرفتن این موارد می‌توان به کنترل و کاهش جرم‌زایی و در نتیجه ایجاد امنیت پایدار کمک نمود. امنیت و مدیریت به جا در این مناطق مرزی باعث سکونت مردم، افزایش جمعیت، خارج شدن از انزوا، و ایجاد سرمایه‌گذاری و روی آوردن سرمایه‌گذاران به این مناطق و رونق گرفتن کار و کسب برای ساکنانش می‌شود و همین امر قدم مهمی است برای جلوگیری از ایجاد انواع و اقسام آسیب‌های اجتماعی می‌باشد. (مهرآفرین قائمی اردکانی، ۱۴۰۱)

اهمیت و ضرورت:

در این مقاله تلاش می‌شود که ضرورت همکاری جرم‌شناسان در خصوص معرفی زمینه‌های جرم‌خیزی و ریشه‌های جرم در شهرهای حاشیه‌مرزها معرفی و شناسانده شود. تا با بهره‌گیری از علم جرم‌شناسی قدم‌های موثرتر در پیشگیری و کاهش جرائم و برقراری امنیت در اینگونه شهرها در مناطق مرزی داشته باشیم.

اهداف:

ضرورت همگرایی علوم و فنون و رشته‌هایی که بتوانند بر امر مهم کنترل مرزها تاثیر بگذارند می‌توانند نویدبخش آینده‌ای بهتر و حتی المقدور عاری از جرم در مناطق مرزی باشد. علم جرم‌شناسی و موضوع برنامه‌ریزی شهری و تعدادی از سایر علوم می‌توانند کامل‌کننده زنجیره مبارزه با جرم در مناطق مرزی باشد. و عدم بهره‌گیری از این تجارب آسیب‌های چشمگیری را به این امر و در نتیجه کاهش امنیت خواهد زد.

۱. مفاهیم

۱.۱. جرم‌شناسی، جرم‌شناسان، جرم

آنتونی گیدز معتقد است: وظیفه جرم‌شناسان این است که اجتماع را علیه بزهکاری مجهز نمایند و اقدامات لازم برای درمان بزهکاران را به عمل آورند، یعنی هم علل جرم را در مورد مطالعه قرار دهند و هم راه‌های پیشگیری و طرق جلوگیری و تکرار جرم را بررسی کنند تا بتوانند هم اجتماع و هم افراد را در مقابل جرائم حفظ نمایند (صبوری، ص ۱۲۷، ۱۳۷۷) جرم‌شناسی همچنان در حال نبرد بی‌پایان برای پرده برداری از چهره تاریک بزه‌کاری است (ارسطو، ۱۹۹۵). از یک دید کلی جرم رفتاری است مخالف نظم اجتماعی که مرتکب آن را در معرض مجازات یا اقدامات تامینی و تربیتی قرار می‌دهد (گلدوزیان، ۱۳۶۹: ۱۴۳)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

پیشگیری از جرم را میتوان بطور کلی در دو هدف کاهش حقیقی جرم و افزایش احساس سلامتی و امنیت تعریف کرد. (رستمی، ۱۳۸۹: ۲۴)

۲.۱. مرز

مرزها، خطوطی اعتباری و قراردادی هستند که به منظور محدوده بندی واحدهای سیاسی بر روی زمین مشخص می شوند. این خطوط، ضمن تعیین حدود قلمرو حکومت، تعیین کننده اختیارات دولت آن حکومت نیز هستند. بنابراین مرزها از مباحث اصلی و مهم جغرافیای سیاسی به شمار می روند. یکی از مهم ترین مباحث در مورد مرزهای بین المللی، به ویژه در مناطق پرتنش و نا امن، کنترل و مراقبت از مرزها است. نظارت و کنترل مطلوب مرزها از آن حیث که تاثیر بسیار مهمی بر امنیت یک کشور دارد، همواره در طی تاریخ مورد توجه حکومت ها بوده است، به عنوان مثال، ساخت دیوار چین، دیوار هادرین، دیوار گلستان و... شواهدی بر این ادعا می باشد. مرزها، هم تعیین کننده حدود قلمرو و حاکمیت یک دولت یا نظام سیاسی بوده و کشورها و دولت ها را از یکدیگر جدا و متمایز می کنند و هم دارای کارکردهای امنیتی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و فرهنگی می باشند. در عصر ما انواع و اقسام وسایل الکترونیکی، اختراعات و به همراه روش های سنتی به این منظور به کار گرفته شده است. با این حال، هنوز هم در بسیاری از مناطق مختلف جهان، کنترل موثر مرز نیاز به هزینه های سنگین، سیستم های کنترلی منطبق بر نوع مرز، نیروهای سازمان یافته ویژه مرزی، تفاهم و همکاری موثر دولت های همسایه و حمایت سازمان های رسمی بین المللی دارد. ایران به همراه چین، پس از جمهوری فدراتیو روسیه، رکورددار تعداد همسایه در جهان است. به گونه ای که ایران با ۱۵ کشور مستقل، مرز مشترک خشکی و آبی دارد. از سوی دیگر مرزهای جمهوری اسلامی ایران منطبق بر ده ناحیه فیزیوگرافیک اصلی، شامل مناطق کوهستانی، کوهپایه ای، کویری، باتلاقی، مردابی، رودخانه ای، جنگلی، استپی، دریاچه ای و دریایی است. این موقعیت جغرافیایی با داشتن همسایگان متعدد، شرایط ویژه ای را برای کشور ایران فراهم کرده است. بدیهی است کنترل راهبردی و یا امنیتی این مرزهای طولانی با ویژگی های طبیعی و انسانی متفاوت کاری بس دشوار است. به همین جهت است که بخش هایی از مناطق مرزی ایران از جمله مرزهای شرقی ایران از دیرباز به عنوان یکی از نا امن ترین مناطق به شمار رفته است.

۳.۱. امنیت و ابعاد مفهومی آن

امنیت به معنای حفظ جان و مال در زمره حقوق فردی و اجتماعی افراد در سطح داخلی و بین المللی، از دیرباز توجه همگان را به خود معطوف داشته است. (عیوضی، ۱۳۸۰ ص ۳۰۹). معنای این واژه از بعد ایجابی عبارت است از: فراهم نمودن زمینه ها و امکانات لازم به منظور گسترش نوعی روحیه آرامش و اطمینان بخش برای شهروندان و در بعد سلبی عبارت است: فقدان هر گونه تهدید جانی، مالی و روحی از سوی محیط های داخلی و خارجی (همان، ص ۳۰۹).
در سطح کلان امنیت عبارت است:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲. امنیت مرزها

امنیت مرزی به معنای بازدارندگی از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل و نقل کالا و ... با رعایت ضوابط قانونی از طریق گذرگاه های مجازی مرزی است. بدیهی است امنیت مرزها پشتوانه ای محکم برای امنیت با ابعاد متنوع آن در داخل کشور است، هرگونه نا امنی در مرز قادر است در سیستم های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی داخل کشور اختلال ایجاد نماید و در مقابل امنیت مطلوب قادر است در حد خود در امنیت مرزی و داخلی کشور سهم بسیار برجسته ای را به خود اختصاص دهد. از این رو تلاش کشورها بر این است که تا حد امکان مرزهای آنها جز در برخی گذرگاه های توافق شده و مجاز غیرقابل نفوذ باشد تا به این واسطه حاکمیت آنها بر سرزمین خود دچار خدشه نشده و امنیت کشور در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی آسیب نبیند.

۱،۲. **امنیت ملی و بین المللی** امنیت ملی عبارت است: ایجاد شرایطی که در آن دولت -ملت با اطمینان خاطر از فقدان هرگونه تهدید یا اقدامی علیه منافع و ارزشهای مادی و معنوی خود که آنها را حیاتی قلمداد می کند یا داشتن توانایی مقابله با این تهدیدها و اقدام ها به زندگی ادامه دهد. همچنین امنیت بین المللی مبتنی است بر اصل امنیت جهانی در کل نظام بین المللی. که با استفاده از سیستم بازدارندگی، امنیت دسته جمعی، ایجاد نهادهای فراملی و همگرایی، خلع سلاح، کنترل تسلیحات با بهره گیری از «دیپلماسی و اتخاذ راهبردهای مطلوب در سیاست خارجی تحقق می یابد (عیوضی، ۱۳۸۰ص ۳۱۰). لذا می توان اظهار داشت، امنیت مفهومی چندوجهی و همزاد با مفاهیمی مانند قدرت، تهدید و آسیب است (حق پناه، ۱۳۷۷ص ۱۴).

۲،۲. امنیت اجتماعی و تقسیمات آن:

امنیت اجتماعی دارای ابعاد سیاسی و حکومتی بوده و به شدت آمیخته با مقوله اساسی قدرت است و در مطالعات و بررسی های استراتژیک در ذیل امنیت ملی مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد. (نویدینا، ۱۳۸۲ص ۶۲). بر این اساس امنیت اجتماعی، آرامش و آسودگی خاطری است که هر جامعه موظف است برای اعضای خود ایجاد نماید وغالباً به امنیت شغلی، اقتصادی، سیاسی و قضایی تقسیم می شود.

۳،۲. کالبد شکافی مفهوم امنیت اجتماعی:

امنیت اجتماعی عبارت است از توانایی گروههای مختلف صنفی، قومی، ملی، جنسی و... در حفظ هستی و هویت خود. امنیت را شاید به بیانی بتوان گفت یکی از عناصر بنیادی بعد سیاسی نظم اجتماعی محسوب می گردد که دارای ابعاد متنوعی شامل ذهنی و عینی، داخلی و خارجی، فردی و جمعی می باشد و از لحاظ گستره نیز شامل حیطه های ملی، منطقه ای و جهانی است. از جنبه سطح به سطوح خرد و کلان تقسیم می شود. هریک از ابعاد، گستره و سطوح امنیت به نوبه خود به خرده ابعاد دیگری تقسیم می شود. برای مثال، امنیت در سطح خرد می تواند شامل امنیت جانی، مالی، فکری، بیانی، اخلاقی، شغلی و حقوقی باشد و در سطح کلان نیز می تواند زیر سطوح اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، نظام و طبیعی یا زیست محیطی را در بر بگیرد. اگر امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی جهت حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان (شیوه زندگی) بدانیم بنابراین امنیت اجتماعی ناظر بر توانایی پاسداشت یا دفع تهدید از عنصری است که افراد یک جامعه را به همدیگر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مرتبط می‌سازد. به عنوان نمونه اگر زنجیره ای اتصال اقلیتی، ملیت آنهاست، امنیت اجتماعی آنان عبارت است از رفع دغدغه‌ها و نگرانی‌هایی که به ویژگی خاص آنها مربوط است از این رو می‌توان عنوان داشت که امنیت اجتماعی اولاً بر ساخته فضایی اجتماعی است، یعنی در بستری اجتماعی شکل می‌گیرد. (کلاهیجان، ۱۳۸۴: ۱۴۱) باری بوزان در یک تقسیم‌بندی کلی، امنیت اجتماعات بشری را به پنج مقوله تقسیم‌بندی می‌کند: امنیت نظامی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت زیست محیطی و امنیت اجتماعی. (بوزان، ۱۳۷۸: ۲۷۴) امنیت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده امنیت ملی است و چنانچه به هر میزان این مؤلفه در میان سایر مؤلفه‌ها نقش بیشتری داشته باشد، امنیت ملی پایدارتر، کم‌هزینه‌تر و بالنده‌تر است. در این حالت ارزیابی مردم از وضع امنیت عمومی و اجتماعی، مهمترین پارامتر برای تعیین ضریب امنیت در یک کشور است، زیرا امنیت امری نسبی و احساسی است و حتی اگر با مقایسه پارامترها و شاخص‌های مختلف امنیت اجتماعی اثبات کنیم که وضع بهتری نسبت به سایر کشورها داریم، تا زمانی که این موضوع مورد پذیرش مردم قرار نگرفته است نمی‌توانیم مدعی ایجاد امنیت باشیم. (ترابی - گودرزی، ۱۳۸۴: ۳۷۶)

۳. نظریه‌ها:

۱.۳. نظریه فشار

نظریه‌ی فشار دومین شاخه‌ی نظریه‌های ساختار اجتماعی است احساس فشار هنگامی رخ می‌دهد که بین آرزوها و آرمانهای فرهنگی، نظیر موفقیت مالی از یک سو و فرصت‌های ساختاری نظیر آموزش و استخدام از سوی دیگر تنش، و برخورد وجود دارد که در نتیجه‌ی آن تنها برخی اشخاص می‌توانند عملاً به چنین موفقیت‌هایی دست پیدا کنند. نابرابریهای ساختاری بر روی بسیاری از اشخاص بویژه اعضاء طبقه پایین جامعه فشار وارد می‌کند و افرادی که فرصتهای کمتری برای بدست آوردن اهداف خود دارند به علت ناتوانی در دستیابی به اهداف اجتماعی احساس خشم، نفرت و پرخاشگری آنان را به استفاده از شیوه‌های غیرقانونی و رفتار منحرفانه متمایل می‌سازد. (سوتیل و دیگران، ۱۳۸۲: ۱۷۸) سال‌های اخیر، مطالعه و پژوهش درباره رابطه متقابل محیط شهرها با ناهنجاری‌های اجتماعی و بزهکاری اهمیت زیادی پیدا کرده است، زیرا ویژگی‌های کالبدی و خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر بعضی محدوده‌های شهری، موجب شکل‌گیری فرصت‌ها و اقدامات مجرمانه در آنها می‌شود و در اطراف شهرها مراکزی تشکیل می‌شود که جرایم بیشتری نسبت به محدوده‌های دیگر دارد، بررسی این مناطق و تلاش برای ایجاد تغییرات اساسی در عوامل به وجود آورنده یا تسهیل‌کننده فرصت‌های جرم، امکان کنترل، پیشگیری و کاهش میزان ناهنجاری‌های شهری را فراهم می‌کند. (پرهیز، ۱۳۸۹)

۲.۳. نظریه تقسیم کار و نظم اجتماعی دورکیم

دورکیم اولین کسی بود که مفهوم آنومی یا نابسامانی را که عبارتست از شرایط به هم ریخته و درهم و برهمی که در آن هنجارهای اجتماعی ضعیف می‌شوند و از بین می‌روند یا در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرند و هم در فرد و هم در جامعه تجلی پیدا می‌کند، وارد جامعه‌شناسی کرد. بر اساس نظریه آنومی می‌توان گرایش جوانان مناطق محروم را به انجام رفتارهای کجروانه تبیین کرد که

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بر اساس آن جامعه از یک طرف اهداف و ارزش های مطلوبی را به شیوه های مختلف تبلیغ می کند و از طرف دیگر وسائل دسترسی به این اهداف به طور مساوی در اختیار همگان قرار ندارد، در نتیجه افراد محروم پیوسته از راه های غیرمشروع خواستار دستیابی به اهداف مطلوب هستند و به این ترتیب ارزش های فرهنگی مطلوب جامعه مورد خدشه قرار می گیرد. (رفیع پور، ۱۳۷۶: ۷۵) دورکیم، علت همه رفتارهای غیرعادی را در محیط اجتماعی جستجو می کند و در نهایت عقیده دارد که جرم یک پدیده طبیعی و اجتماعی است و بین جرم و فرهنگ محل وقوع جرم ارتباط وجود دارد. (مساواتی، ۱۳۷۴: ۱۷)

۴. علل بزهکاری

عوامل مختلفی در وقوع بزه و جرم نقش دارند که بسیاری از این عوامل زاینده محل سکونت است - داشتن محل سکونت در نقطه جغرافیایی خاص است که می تواند تاثیر دوچندانی در روی آوردن افراد به بزهکاری داشته باشد. شاید بتوان گفت: تنگدستی اقتصادی و فقر تاثیر بسزایی در بروز رفتار بزهکارانه در افراد دارد. (کلانتری، ۱۳۸۶: ۳۸)

۱.۴. آسیب شناسی احساس نا امنی در جامعه

پیامدها و تبعات وجود یا گسترش احساس نا امنی در جامعه عبارتند از: ایجاد حالت انفعال در مردم از بین رفتن خلاقیت ها ، بروز بی تفاوتی، بی اعتمادی به نظام (حکومت)، خدشه دار شدن امنیت اجتماعی ، بروز رفتارهای فردی و جمعی مبتنی بر طرفداری از شدت عمل دولت و نظام ، توسط دستگاه عدالت کیفری (سخت گیری در کنترل، مراقبت، دستگیری و مجازات)، افزایش ریسک سرمایه گذاری و اخلال در نظام سرمایه گذاری افزایش (تخصیص) منابع مال در سطوح فردی و اجتماعی جهت ارتقای ضریب اطمینان و فراهم سازی امنیت نسبی ، افزایش رفتارهای خشونت آمیز و مجرمانه از سوی مردم با قصد دفاع شخصی در برابر تبهکاران و مجرمان (گروه های ارادل و اوباش) (نجفی ایرند آبادی، ۱۳۷۹ ص ۲-۳).

۲.۴. آسیب شناسی شهرهای مرزی

دوری از مرکز جغرافیایی کشور که به معنای دوری از مراکز تصمیم گیری سیاسی، اداری، قضایی و اجرایی است، باعث می شود مناطق مرزی هم به دلیل دوری از مرکز و هم به دلیل فقدان قابلیت های جمعیتی و صنعتی در این مناطق، کمتر در جریان برنامه های توسعه داخلی قرار گیرند. بی شک وجود محرومیت های شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری در مناطق مرزی در افزایش عبور غیرمجاز افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که محل امنیت شهر محسوب می شوند، تاثیر شگرفی دارد. بر اساس تحقیقات انجام شده امنیت و توسعه در مناطق مرزی با ضریب همبستگی بالا دارای رابطه مستقیم و دوسویه با یکدیگر هستند. به عبارت دیگر توسعه و امنیت، تاثیرات متقابلی در مناطق مرزی بر هم دارند. به گونه ای که هر اقدامی در فرآیند تحقق توسعه، تاثیرات مستقیمی بر فرآیند تحقق امنیت می گذارد و بالعکس. به این ترتیب مناطق دارای اخص های بالای توسعه از ضرایب امنیتی بالاتری نسبت به مناطق توسعه نیافته تر برخوردارند. (مصطفایی، ۱۳۹۱: ۳۳۲۷، به نقل از عندلیب، ۱۳۸۰: ۱۹۶) به قولی دیگر یکی از عمده

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ترین مشکلات شهرهای مرزی گرایش سکنه های آن مهاجرت به شهرهای بزرگ بخصوص مرکز و پایتخت است. که از دلایل عمده آن میتوان به تبعیض در رفاه، امکانات، اشتغال، جایگاه اجتماعی و بطور کل تبعیض در توجه و اهمیت دولتمردان دانست که البته بعد از انقلاب اسلامی، سیاست نظام جمهوری اسلامی ایران مینا بر اسکان مرزنشینان در شهرهای مرزی و مشارکت آنان در تامین و حفظ امنیت مرز متمرکز شده است (خالقی، ۱۳۹۱)

۳،۴. بازآفرینی شهری

عبارت است از دید جامع و یکپارچه و مجموعه اقداماتی که به حل مسائل شهری بینجامد، به طوری که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی، بافتی که دستخوش تغییر شده را به وجود آورد (پیوسته گر و همکاران، ۲۰۱۷: ۲۳۴). بازآفرینی شهری به عنوان یک استراتژی جامع، دربردارنده سیاست های ارتقای وضعیت بافت های فرسوده، با اهدافی همه جانبه مطرح اند (رهنما و توانگر، ۲۰۱۰: ۱۶۳). با این حال گاهی توسعه نیافتگی و حاشیه ای بودن از جمله نکات منفی شهرهای مرزی محسوب می شود (میرلطفی و همکاران، ۲۰۱۵: ۵۸) که زمینه ساز مشکلات اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و سیاسی-امنیتی هستند. ناتوانی های بالقوه در عدم دسترسی به نیازهای اولیه، عمده ترین مشخصه ی اقتصادی-اجتماعی مناطق مرزی است که زمینه را برای معضلات و نابه سامانی هایی همچون فرسودگی، مهاجرت، شورش و نا امنی در این مناطق فراهم آورده است (کهنه پوشی و شایان، ۲۰۱۳: ۵۳) این روند، عموماً تمایل به سکونت در بافت، امید به زندگی و مشارکت مادی و معنوی در محلات به ویژه فرسوده را کاهش می دهد که تنزل سطح کیفیت زندگی و پایداری اجتماعی بافت را نیز با خود به همراه دارد. این امر خود زمینه ساز کاهش حضورپذیری و احساس تعلق افراد به بافت و افزایش مهاجرت خواهد شد. از این رو، توجه به رفع مسائل بافت های فرسوده و تلاش برای پایدار ساختن آن ها به موضوعی جدی برای مدیریت شهری تبدیل شده است (صبغی، ۲۰۱۳: ۴۸).

۴،۴. بازارچه های مرزی در شهرهای مرزی

توسعه وتحوالات اقتصادی درون شهرهای مرزی، همواره نیازمند توجه مسئولان، برنامه ریزی و مدیریت قوی است. آنچه که میتواند به تحول و توسعه اقتصادی و جذب جمعیت و توریسم در شهرهای مرزی کمک نماید بازارچه های مرزی در مناطق حاشیه ای کشورها می باشد؛ بازارچه های مرزی محوطه ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکتن مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا قرار دارند و اهالی دو طرف مرز می تواند کالا و محصولات موردنیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات در این بازارچه ها عرضه نماید. کمترین اثر وجود بازارچه مرزی، بالا بردن درصد ماندگار مرزنشینان مناطق مرزی و افزایش ضریب امنیتی برای کشورها می باشد. ضمن آنکه از نظر اقتصادی نیز موثر بوده و موجب اشتغال و افزایش و بهبود محصولات تولیدی در مناطق مرزی خواهد شد. بازارچه های مرزی بخشی از بازرگانی خارجی کشور می باشد که برای مبادلات مرزی مردم منطقه مرزنشین در نظر گرفته شده است (قادر و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۳۲) این بازارچه ها دارای اهداف و ابعاد متفاوتی می باشند که با توجه به مکان حاشیه ای تعریف می شوند از اهداف اصلی مهم این گونه بازارچه ها می توان به هدف هایی همچون ایجاد امنیت، ایجاد اشتغال، مهاجرت، حل برخی از مسایل سیاسی اشاره کرد. از این رو «به فعلیت درآمدن این شاخص ها، ضمن جلوگیری از مهاجرت ساکنان مناطق مرزی و افزایش رفاه مرزها و توسعه مناسبات سیاسی و تجاری با کشورهای همسایه، جلوی رشد قاچاق را هم می گیرد». (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۷: ۹۲)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۵. مدل های مدیریت مرزی

بر اساس راهبردهای متفاوت در زمینه کنترل مرزها و با عنایت به موقعیت مرزها و تحولات فضای داخلی و محیط های بیرونی، سه نوع مدل مدیریتی برای مرزها و مناطق مرزی کشورها قابل طرح می باشد: (۱) مدل مدیریتی نظامی- انتظامی، (۲) مدل مدیریتی کارکردی و توسعه گرا و (۳) مدل ترکیبی و همه جانبه هر یک از این مدل های مدیریتی با توجه به راهبردها و سیاست های اتخاذ شده راهکارها و برنامه های اجرایی خاصی را جهت اداره و کنترل مرزها تدوین و عملیاتی می نماید.

۱.۵. نقش تجهیزات و امکانات در اداره و کنترل مرزها

پیشرفت های روزافزون در فناوری و تجهیزات، قرن ما را به قرن انفجار اطلاعات موسوم نموده است. در این مسیر لازم است جوامع خود را با آخرین دستاوردهای بشری آشنا و مجهز نمایند. پلیس یکی از ارکان اصلی کشور است که وظیفه برقراری و حفظ امنیت را از مرز تا عمق کشور به عهده دارد. برای انجام این مأموریت مهم داشتن تجهیزات کیفی و فناوری پیشرفته و امکانات ضروری امری اجتناب ناپذیر است. برقراری امنیت در مرز نیازمند تجهیزات و امکانات تسلیحاتی، ارتباطی و خدماتی متناسب با شرایط فیزیکی و جوی منطقه مرزی نیز است، به نحوی که تحرک و حضور سریع کارکنان مرزی را در کوتاه ترین مدت در هر منطقه ای از مرز که لازم باشد، به ویژه در مرزهایی از کشور که در مجاورت تهدیدهای بزرگ از جمله ورود مواد مخدر، قاچاق کالا و اسلحه، انسان و ... قرار دارند، تامین نماید. نیروهای مرزی باید با امکانات مناسب تر و یا دست کم برابر با قاچاقچیان تجهیز شوند تا بتوان شاهد بهبود امنیت در مناطق مرزی بود. تجهیزات و فناوری، نقش اساسی در پیشبرد اهداف یک سازمان دارد. امروزه به علت پیچیدگی در وضعیت جهان تعریف دقیقی از نیازمندی ها دشوار است. ناجا به عنوان یک سازمان برقرار کننده امنیت هم درگیر این موضوع است. هر مقدار تعریف از نیازمندی ها دشوار باشد، به همان اندازه هم شناخت دشمن و تهدیدات بسیار پیچیده است. جهان مدرن امروزی روز به روز در حال تغییر و تحول است. اطلاعات روز به روز در حال گسترش است. سازمان های امنیتی و انتظامی باید با داشتن تجهیزات و امکانات مدرن خود را با این تغییرات همسو نمایند. بنابراین امروزه افزایش و کارایی سازمانها در گرو افزایش کارایی منابع انسانی است و این مهم با آموزش، توسعه دانش، مهارت، داشتن تجهیزات، فناوری و امکانات پیشرفته ارتباط مستقیم دارد.

۲.۵. تجهیزات الکترونیکی کنترل مرزها

تجهیزات و سیستم های مختلف فنی، وسایلی هستند که توانمندی نیروهای عمل کننده را در کنترل و مراقبت از مرز افزایش می دهند. وجود مرزهای طولانی کشور، وضعیت توپوگرافیکی زمین (پستی ها و بلندی ها)، پوشش گیاهی و جنگلی، سواحل و باتلاقها، رودخانه ها و کویری بودن مناطق مرزی موجب شده است که تنها عامل نیروی انسانی و روش های فیزیکی یا ساخت سازه ها در زمین برای حفاظت و مراقبت از مرزها کافی نباشد. امروزه تجهیزات و استفاده بهینه از آنها از مشکلات استفاده محض از انسان و اتلاف سرمایه ها می کاهد، راندمان کار را افزایش داده و نقش امیدوار کننده ای در اداره مرزها دارد. به عنوان مثال: یک دستگاه ایکس ری در یک ساعت میتواند یک هزار نفر را در مبادی ورودی و خروجی و گلوگاه های مرزی کنترل کند، اما همین عمل (کنترل انسان و بار همراه وی) اگر به واسطه نیروی انسانی بدون ابزار (سنتی) انجام گیرد به ساعت ها زمان نیاز دارد. با استفاده از فناوریهای نوین کنترل مرز سعی می شود تا با ترکیب اطلاعات حاصل از تجهیزات الکترونیکی و مراقبتی نظیر سیستم رادار،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دوربین سنسور، بالن، هواپیمای بدون سرنشین و مرتب ساختن آنها از طریق شبکه های بی سیمی یا با سیم، یک سیستم یکپارچه برای کنترل مرز ارائه شود پوشش کال و مراقبت دائمی از مرزها احتیاج به دهها هزار نیرو در خط دارد. اگر نیروهای پشت خط و نیروهای پشتیبان و تدارکاتی به آنها اضافه شود، رقمی در حدود چند صد هزار نفر خواهد شد. تامین این نیرو و هزینه نگهداری و تدارک آن نیز مشکلات بعدی را در بر خواهد داشت. در کشورهای پیشرفته برای مراقبت از مرز، بیشتر از تجهیزات فنی و الکترونیکی همراه با تاسیسات استفاده می شود.

۶. مرز و عوامل اثرگذار

در مناطق مرزی با ایجاد قطب های تفکر خلاق و تشکیل جلسات با صاحب نظران این موضوع و کارشناسان مرتبط میتوان راهکارهایی را برای وجوه مختلف موضوعات مبتلا به مناطق مرزی و با رویکرد مسئله محوری اقدامات موثر و مفیدی را به انجام رسانید و مسیر رونق مناطق مرزی را در پیش گرفت تا این مناطق از انزوا خارج شده مردم احساس دورافتادگی و نادیده گرفتن نداشته باشند. نقاط عطف اقدامات ضروری در مناطق مرزی مبتنی بر دو تکیه گاه نرم افزاری شامل اقدامات فرهنگی با گوناگونی و تنوع متناسب با بافت اجتماعی منطقه و حتی اقدامات پیشگیرانه و سالم سازی و مصونیت از ناهنجاری های اجتماعی با بهره گیری از دانش جرم شناسان، و بعد سخت افزاری شامل اقدامات عمرانی و بهسازی مناطق مرزی چه در شهر یا روستا، فعال شدن سازمان هایی که می توانند باعث نوسازی بافت های فرسوده این مناطق شوند و همچنین تشویق صنایع و کشاورزی، دادن امتیازاتی به صنعتگران تا راغب به حضور و آوردن سرمایه و ایجاد کارخانه و کارهای تولیدی در منطقه شوند ایجاد اشتغال و همچنین تعامل مفید وس ازنده با کشورهای همسایه و تنوع و تعدد این مرزها و ایجاد اشتغال برای مردم ساکن در این مناطق و رونق گرفتن زندگیشان و پیشگیری از روی آوردن به ناهنجاری های اجتماعی، افراد وقتی در فقر هستند دست به کارهای خلاف قانون برای مثال قاچاق می زنند که با تدابیر پیشگیرانه و بالا بردن سطح آگاهی اجتماعی میشود جلوی این اعمال را گرفت و با راهکارهای مناسب محیطی سالم و در خور شان اهالی منطقه ایجاد نمود. افرادی که وارد مرز کشور می شوند و در ابتدا از این مناطق گذر می کنند میتوانند یکی از عوامل آسیب زا بریا ساکنین منطقه باشند، یقیناً مدیران انتظامی تمهیدات لازم را در جلوگیری از این امر انجام میدهند، با این وجود با اقدامات مضاعف می توان این آسیب ها را به کمترین میزان ممکن رسانید. مرزها می توانند مانند فیلتر عمل کنند و افرادی که وارد می شوند و اتباع دیگر کشورها در همان ابتدا بررسی شوند که آیا سابقه جرم کیفری دارند و در صورت احراز از ورودشان جلوگیری شود زیرا ممکن است اعمالی را انجام دهند که موجب ناامنی شوند. افرادی که وارد مرز کشور می شوند با خود اعمالی را نیز وارد می کنند و می توانند موجب تاثیرگذاری بر دیگران را داشته و باعث اختلال در نظم این مناطق شوند. (مهرآفرین قائمی اردکانی، ۱۴۰۱)

۷. نتیجه گیری:

عطف به مطالب یاد شده می توان گفت توجه به مناطق مرزی تاثیر مهمی در سراسر کشور خواهد داشت، مرزها محل ورود افراد، افکار، اعمال و رفتارهای مختلفی از که در شکل دهی فرهنگی و اجتماعی حوزه های مختلف به ویژه شهرهای مرزی نقش آفرینی می کند و از طرفی ورود و خروج کالا و عوامل اثرگذار بر امنیت و اقتصاد مرزها می تواند تاثیرات زیادی در این مناطق داشته باشد و رونق گرفتن و امنیت این مناطق و فعال و سالم و سرزنده بودن جوامع مرزی و آبادانی آن عامل بازدارندگی و پیشگیری از جرم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بوده و اهالی این مناطق را از اعمال بزهکارانه به دور می دارد. در نقاط مرزی بهره گیری از دانش جرم شناسان در سامانه های برنامه ریزی شهری و کنترل و کاهش جرم نقش بسزایی خواهد داشت. استفاده از دانش جرم شناسان و همکاری موثر و مستمر با سایر سازمانها و ادارات ونهادها در مناطق مرزی در موضوع مراقبت علمی و تمشیت امور مرزی در خصوص جرم زدایی ضروری می باشد، مسلماً این اقدامات هرچه جامع و مانع تر باشد اثربخش تر خواهد بود لذا پیشنهاد می شود از وجود جرم شناسان در بررسی و ارائه راه حل های کاربردی و بهره ورتر استفاده شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع:

۱. افتخاری، رکن الدین، بابلی یزدی، عبدالرضا، محمدحسین، عبدی، عرفان (۱۳۸۷)، ارزیابی اثرات اقتصادی و بازارچه های مرزی بازتاب های توسعه مناطق مرزی، موردی بازارچه های مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی استان کرمانشاه، فصلنامه ژئوپلتیک، سال چهارم، شماره دوم، ص ۹۲.
۲. قائمی اردکانی، مهرآفرین، ۱۴۰۱
۳. بوزان، باری، مردم، دولت ها هراس، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، ۱۳۷۸
۴. خالقی، م. (۱۳۹۱)، شهرهای مرزی و مسائل امنیتی و انتظامی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش ها و رهیافت ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ص ۱۸۵-۱۵۸.
۵. رفیع پور، علی (۱۳۷۶)، توسعه و تضاد، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۶. رهنما، محمدرحیم و توانگر، معصومه (۱۳۸۹)، نقش شهرهای مرزی در فرایند جهانی شدن و توسعه منطقه ای ایران مطالعه موردی: شهرهای مرزی استان خراسان رضوی، فصلنامه ژئوپلتیک، شماره سوم، سال ششم، پاییز.
۶. سعیدی پور، بهمن؛ رشیدی، نادر (۱۳۹۱)، شهرهای مرزی و امنیت اجتماعی: همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش ها و رهیافت ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، فروردین ۱۳۹۱
۷. ساندرا و آکلیت و راس مک گری، جرم شناسی و جنگ: عبور از مرزها، چاپ اول، پاییز ۱۴۰۰، نشر میزان
۸. عندلیب، علی (۱۳۸۰)، نظریه پایه اصول آمایش مرزی، دانشگاه امام حسین.
۹. عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۰)، ارتباط بین توسعه سیاسی و امنیت عمومی (مجموعه مقالات امنیت عمومی و وحدت ملی) تهران: وزارت کشور، معاونت امنیتی و انتظامی.
۱۰. قادری حجت، مصطفی، عبدی، عرفان، جلیلی پروانه، زهرا و باقری سرنجیانه، ناصر (۱۳۸۹)، تبیین نقش بازارچه های مرزی بر امنیت و توسعه پایداری نواحی پیرامون، مطالعه موردی، بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی، فصلنامه ژئوپلتیک، سال ششم، شماره سوم، ص ۱۳۳.
۱۱. کلاهیچیان، محمود، راه کارهای تحقق امنیت اجتماعی، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، تهران، ۱۳۸۴
۱۲. کلانتری، م، وحید ربان، م. و محمودی. ع (۱۳۹۰)، ایمن سازی کالبدی شهرها در برابر بزهکاری با استفاده از راهبردهای پیشگیری و جرم با طراحی محیطی، فصلنامه دانش انتظامی، سال دوازدهم، شماره ۵۱، ۳-۷۴.
۱۳. گلدوزیان، ایرج (۱۳۶۹)، حقوق جزای عمومی ایران، انتشارات دانشگاه تهران، تهران
۱۴. محمدی، کیومرث؛ افخمی، سیدمحسن؛ نریمان، احمد؛ میردار هریجانی، محسن (۱۳۹۷)، بهره گیری از تمامی علوم موجود به منظور افزایش سطح امنیت و مدیریت در شهرهای مرزی: کنفرانس بین المللی امنیت، پیشرفت و توسعه پایدار مناطق مرزی، سرزمینی و کلان شهرها، دانشگاه امام علی (ع)
۱۵. مصطفایی، ا. (۱۳۹۱)، امنیت شهرهای مرزی راهجاد ژئوپولیتیکی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش ها و رهیافت ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ص ۳۲۷.
۱۶. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۲)، بزهکاری و شرایط اقتصادی، انتشارات قوه قضائیه.